

Drs. W.P. Davidse
Drs. W. Smit

FINANCIERINGSLASTEN EN ECONOMISCHE PERSPECTIEVEN VAN
DE KOTTERVISSERIJ OP DE WEEGSCHAAL

Mededeling no. 274

November 1982

SIGN: L27-274
EX. NO: B
MLV:

Landbouw-Economisch Instituut
Afdeling Visserij en Bosbouw
Conradkade 175 - 2517 CL Den Haag
Postbus 29703 - 2502 LS Den Haag
Telefoon 070 - 614161

Prijs f 8,25

REFERAAT

FINANCIERINGSLASTEN EN ECONOMISCHE PERSPECTIEVEN VAN DE KOTTERVISSERIJ OP DE WEEGSCHAAL

Davidse, Drs. W.P. en Drs. W. Smit
Den Haag, Landbouw-Economisch Instituut, 1982
16 pag., 5 tab., 1 graf.

In 1982 zijn de bedrijfsuitkomsten in de kottervisserij aanmerkelijk verslechterd. De oorzaken hiervan zijn de lage (tong)prijzen en de gestegen energiekosten. Deze teruggang doet denken aan de inzinking in 1974/75. Het is voorstelbaar dat nu weer, evenals in deze beide laatste jaren, overreacties in neerwaartse richting optreden. Met het oog hierop zijn in deze publikatie een aantal overwegingen beschreven die dienen mee te spelen bij een evenwichtige oordeelsvorming t.a.v. de positie van de individuele bedrijven.

In het tweede gedeelte van de publikatie wordt de financiële positie van de kottervisserij per ultimo 1980 beschreven, hetgeen is aangevuld met ramingen voor 1981. In dit gedeelte is nog de positie van de bedrijven die een nieuw schip in de vaart hebben gebracht nader geanalyseerd.

Kottervisserij/Financiering/Bedrijfsresultaten

TEN GELEIDE

1.	DE HUIDIGE FINANCIËLE PROBLEMEN IN DE KOTTERVISSERIJ- OPNIEUW EEN OVERREACTIE?	7
1.1	Weerstandsvermogen van de bedrijven	7
1.2	Looptijd van de kredieten	7
1.3	Ruimte voor de financieringslasten	8
1.4	Les uit het verleden	9
1.5	Afzetperspectieven en visstand	9
1.6	Slotopmerkingen	10
2.	HET EFFECT VAN INVESTEREN OP DE FINANCIËLE POSITIE VAN KOTTERBEDRIJVEN	11
2.1	De investeringen in de afgelopen 3 jaren	11
2.2	Het verloop van het eigen en vreemd vermogen	11
2.3	Het aandeel van het eigen vermogen in totaal en per bedrijf	13
2.4	De financiering van de nieuwbouw	14
2.5	De aflossings- en renteverplichtingen	15
2.6	Slotopmerkingen	16

TEN GELEIDE

In de loop van 1982 zijn de bedrijfsresultaten in de kottervisserij slechter geworden. Oorzaken zijn de soms krappe vangsten, maar vooral de lage prijzen van kleine tong en de nog steeds stijgende kosten. Bovendien dragen een aantal bedrijven hoge financieringslasten met zich mee.

Reeds eerder heeft de kottervisserij een ernstige inzinking meegemaakt, namelijk in 1974 en 1975. Ook toen daalden de bedrijfsuitkomsten sterk door lage prijzen en sterk gestegen prijzen voor energie. Bovendien waren toen veel bedrijven onveilig gefinancierd, namelijk met een hoog percentage vreemd vermogen. Enkele kredietverschaffers meenden toen ijlings de beschermende kredietparapluie te moeten dichtklappen zonder goed te beseffen dat op langere termijn gezien de jaarlijkse cash-flow van de bedrijven, aan gedeeltelijk verdiende afschrijvingen, behoorlijk hoog is.

Voor de individuele ondernemers in de kottervisserij, het georganiseerde bedrijfsleven en de kredietverstrekende bedrijven is het zaak ook de huidige ongunstige omstandigheden op hun juiste waarde te taxeren. Uit de gebeurtenissen anno 1974/75 kan lering worden getrokken.

Op verzoek van het Visserijchap zijn in zeer kort bestek een aantal overwegingen opgesteld, die o.i. bij de beoordeling van de individuele positie behoren mee te spelen. In deel 2 is in verband met de betekenis van het leenvermogen een artikel opgenomen dat eerder is gepubliceerd in "Visserij" van mei/juni 1982.

Deze notitie biedt op zichzelf geen volledige oplossing voor de bestaande kwalen. Wel kan men overwegingen vinden om tot een evenwichtige beoordeling te komen.

Den Haag, november 1982

Afdeling Visserij en Bosbouw

1. DE HUIDIGE FINANCIËLE PROBLEMEN IN DE KOTTERVISSERIJ-OPNIEUW EEN OVER-REACTIE?

Niet weinig kottereigenaren zien momenteel (najaar 1982) hun bedrijf in de knel komen als gevolg van een schaarbeweging, die bestaat uit dalende visprijzen en een nog steeds verder stijgende olieprijs. De problemen worden nog verscherpt doordat nogal veel kottereigenaren hoge financieringslasten op zich genomen hebben bij het kopen van een nieuw of tweedehandsschip. Er doen zich momenteel dan ook bij sommige bedrijven liquiditeitsproblemen voor.

De huidige problematiek zou ertoe kunnen leiden dat uitsluitend ongunstige factoren het oordeel gaan bepalen; het gevolg hiervan kan dan zijn dat al te sterk wordt gereageerd op de huidige financiële problemen. Dit heftig reageren op gunstige ontwikkelingen is, op langere termijn bezien, een in het oog springend kenmerk in de kottervisserij en ook in de daarmee verbonden bedrijfstakken.

In tijden van opgang, met een sterk optimisme in de kottervisserij is van LEI-zijde wel eens gewaarschuwd tegen een al te lichtvaardig nemen van investeringsbeslissingen; er werd daarbij dan gewezen op ongunstige ontwikkelingen die zouden kunnen optreden. Nu het denkbaar is dat een overreactie optreedt op een neergaande ontwikkeling kan het nuttig zijn dat van LEI-zijde wordt geadviseerd waarom tegenvallers het toekomstbeeld voor de kottervisserij niet volledig zwart moeten kleuren. De hierna volgende argumenten zijn in het bijzonder toegespitst op de omstandigheden bij de financiering omdat de bedrijven in dit opzicht het eerst klem komen te zitten.

1.1 Weerstandsvermogen van de bedrijven

Overreageren op neergaande ontwikkelingen kan leiden tot zichzelf versterkende kettingreacties in neerwaartse richting. Met name geldt dit voor het verkopen van schepen in het geval dat kredietnemers niet tijdig aan hun verplichtingen kunnen voldoen.

Een kenmerk bij de financiering van kotters is dat de waarde van het schip, dat als zekerheid moet dienen, erg instabiel is. De kans is groot dat deze waarde gering is, juist wanneer dit onderpand in slechte tijden moet worden aangeboden. Het lijkt dan ook een verstandig beleid van de financiers om niet al te zeer te vertrouwen op de waarde van het onderpand. Op langere termijn bezien kan de sterke overlevingsdrang van de individuele kottervisser, die in tijd van nood naar voren komt, meer zekerheid bieden dan het zakelijk onderpand. Een hoogleraar in de leer van de financiering heeft eens gewezen ¹⁾ op het beginsel van "kracht naar kruis", als bestanddeel van het weerstandsvermogen van het bedrijf. Voor kottervissers is dit beginsel zeker van toepassing. Het verleden leert dat bedrijven hierdoor een crisis overleven, hoewel dit aanvankelijk onmogelijk leek.

Deze "taaiheid" van de bedrijven rechtvaardigt voor de financier een denken op wat langere termijn, waardoor uiteindelijk de financieringsverplichtingen in veel gevallen beter nagekomen kunnen worden dan in het geval van onmiddellijke verkoop van het schip.

1.2 Looptijd van de kredieten

De looptijd van de kredieten aan kotturbedrijven is in het algemeen nogal kort in vergelijking met de technische levensduur van het schip en veelal ook t.o.v. de economische levensduur. De ontvangen lening dient in de meeste gevallen in 8 à 10 jaar terugbetaald te worden, hoewel het schip daarna nog heel

1) Prof. A.I. Diepenhorst: Beschouwingen over de optimale financiële structuur van de onderneming; inaugurele rede, Rotterdam 1962.

goed in staat is om een behoorlijke kasstroom op te brengen.

Uit onderstaande tabel blijkt hoe het verlengen van de looptijd van de lening de jaarlijkse financieringslast kan verminderen.

Tabel 1.1 Looptijd en jaarlijkse financieringslast

(Bedragen x f 1000)	Bedrijf met	
	nieuwe kotter	2e hands gekocht schip
	1400 pk	600 pk
Lening (na aftrek WIR-premie)	1900	580
Aflossing (10 jr. resp. 8 jr) + rente (10,5%)	390	133
Aflossing (15 jr. resp. 12 jr) + rente (10,5%)	326	109
Gemiddeld bruto-overschot 1) in 1981:		
Maatschapkotters boven idem	1100 pk 401 - 800 pk	146

Het vreemd vermogen op lange termijn in deze tabel weerspiegelt de doorsnee-situatie bij de financiering van een kotter 2). Verlenging van de looptijd van een lening met de helft heeft een belangrijke vermindering van de financieringslast tot gevolg. In dat geval komt deze gemiddelde verplichting beduidend onder het gemiddelde bruto-overschot in 1981, ofwel de kasstroom die beschikbaar was voor het voldoen aan de financieringsverplichtingen.

Wanneer het bruto-overschot dit jaar belangrijk zou dalen zullen toch nog veel kottereigenaren, die hun bedrijf opnieuw hebben gefinancierd, hun verplichtingen goed kunnen nakomen bij een verlenging van de looptijd van de lening.

1.3 Ruimte voor de financieringslasten

In de hiervoor genoemde tabel komt al enigszins naar voren dat de financiële situatie in 1981 nog niet zo slecht was. Dit blijkt ook uit het door het LEI berekende totale netto-resultaat voor de kottervisserij als geheel. In 1981 kwam dit uit op een netto-tekort van 5 mln. tegenover een tekort van f 2 mln. in 1980. Hierbij moet bedacht worden dat de berekende afschrijvingen aanmerkelijk boven de aflossingen op het vreemd vermogen uitkwamen. Dit bezien van aflossingen in plaats van afschrijvingen dient te gebeuren wanneer men als invalshoek de liquiditeits-situatie op korte termijn beziet in plaats van de continuïteit van de bedrijven op langere termijn. Het positieve verschil tussen afschrijvingen en aflossingen in 1981 betekent dat in dat jaar de bedrijven in doorsnee goed aan hun verplichtingen konden voldoen.

In het hiernavolgende hoofdstuk wordt een indruk gegeven van de omvang van de netto-kasstroom (na aftrek van aflossing en betaalde rente) voor de kottervisserij als geheel in 1981. Bij een totaal bruto-overschot van ruim f 82 mln. in dat jaar maakte deze netto-kasstroom hiervan nog ongeveer 20% uit. Ook hieruit komt naar voren dat de liquiditeitssituatie vorig jaar in het algemeen nog betrekkelijk gunstig was. De ongunstige ontwikkelingen in dit jaar behoeven dan ook niet te leiden tot een eenzijdig pessimistische instelling, vooral niet omdat het weerstandsvermogen van de bedrijven nog niet volledig is aangesproken,

- 1) Bedrijfsresultaat voor aftrek van afschrijving en rente; voor de schipper-eigenaar is een berekend "deel" in de kosten begrepen.
- 2) Volgens LEI-waarnemingen tot en met 1980.

zoals ook uit de beide vorige punten naar voren kwam. In dit verband kan er ook op worden gewezen dat de financieringslasten van de bedrijven in de toekomst geringer zullen worden als gevolg van het lager worden van de rente-verplichtingen. Bovendien kan de druk van de financieringsverplichtingen geringer worden bij een voortgaande inflatie. De prijsstijgingen zullen in de toekomst vermoedelijk geringer zijn dan in de afgelopen periode; wanneer echter op langere termijn de visprijzen en de prijzen aan de kostenkant gemiddeld in de pas lopen met de algemene inflatie komt er vanzelf meer ruimte voor de nominaal dalende financieringslasten.

1.4 Les uit het verleden

Het verleden leert dat het niet juist is om in een situatie met problemen voor de kottervisserij geen lichtpunten in de toekomst meer te zien. Aan het eind van 1973, na het uitbreken van de oliecrisis, hadden sommigen binnen en buiten de kottervisserij geen enkel vertrouwen meer in de toekomst. In de jaren 1974 tot en met 1976 ging de kottervisserij inderdaad door een diep dal; daarna kwam toch het herstel in 1977 en 1978 bijzonder snel.

In het kader van het financieringsonderzoek van het LEI is de balanspositie van enkele deelnemende bedrijven sinds 1972 gevolgd. Hierdoor wordt een goed beeld verkregen van de uitwerking van de ontwikkelingen sinds dat jaar op de financieringsverhoudingen. De gegevens van één "modelbedrijf" illustreren hoe snel financiële problemen kunnen verdwijnen in één of twee goede jaren. Dit bedrijf had meegedaan aan de investeringsgolf van 1972/'74; in 1976 was reeds een achterstand ontstaan bij het aflossen op het vreemd vermogen, ongeveer ter grootte van één jaartermijn (uitgaande van een looptijd van 10 jaar). Dit kwam doordat na het in de vaart brengen van de nieuwe kotter, gedurende drie jaren het bruto-overschot niet toereikend was voor het voldoen van de financieringslasten. In de goede jaren 1978 en 1979 kwam het bruto-overschot echter ongeveer 60% boven deze financieringslast uit, zodat de achterstand snel werd ingelopen. De gang van zaken bij dit modelbedrijf, die illustratief is voor veel kotterbedrijven, rechtvaardigt een zienswijze waarbij ook rekening wordt gehouden met het optreden van gunstiger ontwikkelingen in de toekomst. Een lichtpunt is hierbij nog dat de huidige nieuwbouwgolf naar verhouding met minder vreemd vermogen is gefinancierd dan de vorige, zoals blijkt uit de grafiek op pag. 13.

1.5 Afzetperspectieven en visstand

Hoewel de kleine tong laaggeprijsd is, is de algemene situatie aan de afzetkant bepaald niet ongunstig voor de kottervisserij. De schol en kabeljauwprijzen ontwikkelen zich gunstig, zeker gezien in het licht van de huidige economische teruggang. Voor de kleine tong lijkt momenteel een kloof tussen vraag en aanbod te zijn ontstaan door ruime aanvoeren. Op wat langere termijn kan de Nederlandse vishandel in staat worden geacht door afzetverruiming daarop in te spelen. Wellicht kunnen in dit opzicht de perspectieven nog worden verbeterd door een goede collectieve propaganda en exportbevordering. De (kleine) tong zou hierbij dan extra aandacht kunnen krijgen.

De ontwikkelingen op het gebied van de visstand lijken momenteel niet ongunstiger dan tijdens de crisis in 1974/'75. De quota voor met name tong en schol zijn aanmerkelijk verruimd in de afgelopen jaren. De tong van de omvangrijke jaarklasse 1979 zorgt voor een (te) ruime aanvoer en bij een verstandige visserijinspanning kan op deze jaarklasse tong nog jarenlang gevist worden. Een overcapaciteit van de vloot blijft uiteraard steeds dreigen. Als gevolg van de sterk toegenomen betekenis van rondvis en de weer oplevende haring-spanvisserij is er echter de mogelijkheid om de inzet van deze vangstcapaciteit te verbreden, waardoor de visserijdruk op bepaalde vissoorten verlicht kan worden.

1.6 Slotopmerkingen

De hiervoor genoemde punten beogen niet de ernst van de huidige problemen te ontkennen. De marge tussen opbrengsten en kosten c.q. uitgaven zal dit jaar vermoedelijk beduidend verminderen. De hoge gasolieprijs vormt een loden last voor de bedrijven, hetgeen naar het zich nu laat aanzien, wel van structurele aard zal zijn. De talrijke financieringen ten behoeve van nieuwe en tweedehands kotters leiden ertoe dat bij een belangrijke teruggang bij sommige bedrijven al gauw liquiditeitsproblemen ontstaan. Bij het nemen van financieringsbeslissingen in het recente verleden moet men de nadelen van de hoge olieprijs en de gevaren van overcapaciteit toch ook voorzien en afgewogen hebben. Men had ook kunnen voorzien dat de overheid geen vangnet zou spannen bij optredende acute problemen. Dat in recente jaren desondanks toch op een zeer ruime schaal ingrijpenden financieringsbeslissingen werden genomen geeft blijk van vertrouwen in de toekomst. Hetgeen in de voorgaande punten werd gesteld bedoelt dan ook duidelijk te maken dat er nu geen reden is om alle vertrouwen in de toekomst ineens te verliezen.

2. HET EFFECT VAN INVESTEREN OP DE FINANCIËLE POSITIE VAN KOTTERBEDRIJVEN

2.1 De investeringen in de afgelopen 3 jaren

In de jaren 1979 tot en met heden (november 1982) werden in totaal tenminste 90 nieuwe kotters aan de vloot toegevoegd. Deze nieuwbouw leidde tot een kettingreactie van tweedehands aan- en verkopen. Dit heeft tot gevolg gehad dat een groot deel van de kotterbedrijven in de afgelopen 3 jaren volledig opnieuw is gefinancierd. De financiële positie van deze investerende bedrijven, met name de verhouding tussen het eigen en het vreemd vermogen, is sinds 1979 dan ook ingrijpend gewijzigd. In feite vernieuwt de kottervisser met één schip in de vaart, bij de aankoop van een nieuw of tweedehandsschip zijn gehele bedrijf, waardoor er een "trendbreuk" ontstaat in het vermogensverloop, het financieel weerstandsvermogen en de rentabiliteit. Vermoedelijk is er geen enkele bedrijfstak in Nederland waarin de financiering van groepen bedrijven in de afgelopen jaren zo grondig is veranderd als in de kottervisserij.

Het gemiddeld motorvermogen van de nieuwe kotters (bouwjaren 1979 tot en met 1981) komt uit op ongeveer 1450 pk; hierin zijn 11 kotters met een motor van 300 pk of minder begrepen. Afgezien van deze laatste categorie was in het algemeen per bedrijf het motorvermogen van de nieuwe kotter belangrijk hoger dan dat van de "oude", die vervangen werd: gemiddeld 1660 pk tegenover 960 pk, hetgeen neerkomt op een pk-uitbreiding met 75% voor het vervangende, nieuwe schip. Deze pk-vergroting accentueert de sprong in de financieringsbehoefte die ontstond bij de "nieuwbouwers" en die waarschijnlijk ook optrad bij bedrijven die een tweedehands schip kochten.

Nu moet bij het beschrijven van de financiële positie van kotterbedrijven nog een onderscheid worden gemaakt tussen bedrijven met één schip en bedrijven met meer schepen. Deze laatste categorie bedrijven zullen in het vervolg met "rederijen" worden aangeduid. De kottersector telt een 40-tal rederijen, die aan het eind van 1980 90 schepen exploiteerden; dit aantal kwam neer op éénzesde deel van de totale kottervloot.

Onder de 71 nieuwe kotters die in de afgelopen drie jaren in de vaart werden gebracht zijn deze rederijen, met een totaal van 30 nieuwe kotters, zeer sterk vertegenwoordigd.

De reden voor het apart onderscheiden van de rederijen ten aanzien van de financiering is dat bij deze bedrijven geen sprake is van volledige bedrijfsvernieuwing bij aankoop van een schip. Het effect van het investeren in een nieuw schip op de financiële positie is bij deze rederijen dan ook belangrijk minder ingrijpend dan bij de bedrijven met één schip. Daar staat echter tegenover dat vele kotterrederijen een uitgesproken expansief financieringsgedrag vertonen.

2.2 Het verloop van het eigen en vreemd vermogen

Tabel 2.1 laat zien hoe het totaal eigen en vreemd vermogen van de kotterbedrijven zich sinds 1972 hebben ontwikkeld.

Deze cijfers zijn het resultaat van de aggregatie van de balanscijfers van bedrijven die deelnemen aan het LEI-financieringsonderzoek. Hierbij moet nog de kanttekening worden gemaakt dat de omvang van het eigen vermogen, zoals altijd bij een balansopstelling, in belangrijke mate een arbitrair karakter heeft. Het eigen vermogen wordt namelijk sterk beïnvloed door de wijze waarop het schip wordt gewaardeerd. Door de afdeling Visserij van het LEI worden de kotters gewaardeerd op basis van de vervangings-nieuwwaarde. Deze waarde ligt in slechte jaren boven de opbrengst bij tweedehands verkoop, terwijl in jaren met hoge prijzen voor tweedehands schepen de boekwaarde op basis van de vervangingswaarde beduidend lager uitkomt dan de tweedehandsprijs. Dit heeft tot gevolg dat bij

Tabel 2.1 Totaal eigen en vreemd vermogen in de kottervisserij
(bedragen x f 1 mln.)

Ultimo	1972	1974	1976	1978 1)	1979	1980	1981 2)
Eigen vermogen	171,6	224,1	235,7	309,3	336,3	338,2	363,0
Vreemd vermogen op lange termijn	91,3	238,8	149,7	108,5	147,2	246,0	333,0
Vreemd vermogen op korte termijn	28,6	33,2	24,0	31,2	31,2	46,3	49,0
Aandeel van het eigen vermogen in het totaalvermogen	58,9%	45,2%	57,6%	68,9%	65,3%	53,6%	48,7%

- 1) Met ingang van 1978 zijn de bedrijven met garnalenvisserij als hoofdbedrijf opgenomen in het geheel van de kottervisserij. Exclusief de garnalenvisserij bedroeg het eigen vermogen en het vreemd vermogen op lange termijn per ult. 1978 respectievelijk f 279,7 mln. en f 99,9 mln.
- 2) Ramingen.

verkoop van het schip in deze laatste gevallen aanzienlijke boekwinsten worden becijferd; met name in 1980 en 1981 had dit een verhogend effect op de omvang van het eigen vermogen.

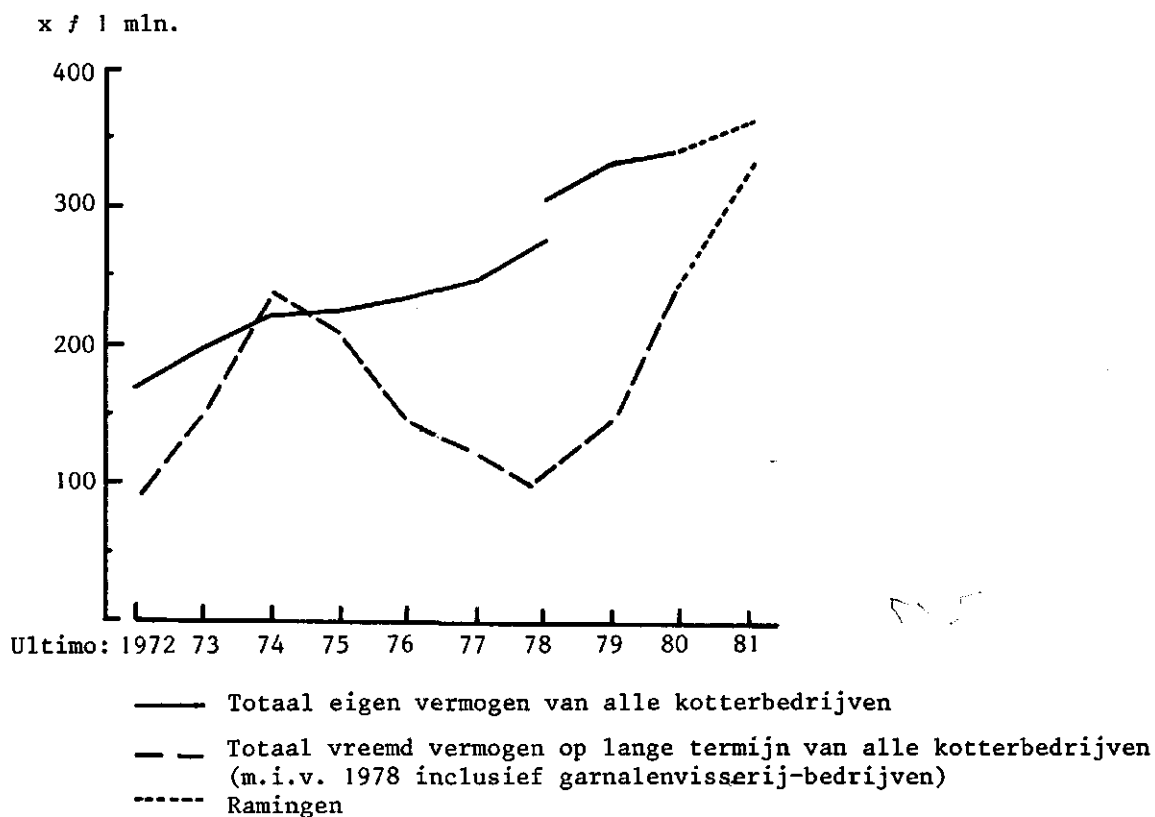
Het vreemd vermogen op lange termijn in tabel 2.1 bestaat bijna uitsluitend uit hypothecair krediet. Dit wordt verleend in rekening-courant (krediet-hypotheek) dan wel in de vorm van een vaste lening. Het vreemd vermogen op korte termijn is synoniem met de boekhoudkundige post "crediteuren" d.w.z. de op 31 december nog te betalen nota's vanwege verrichte reparaties, aangeschafte materialen, e.d.

Het verloop van het vreemd vermogen op lange termijn gedurende de afgelopen 10 jaar weerspiegelt duidelijk het investeringspatroon in de kottervisserij: een scherpe toename van ruim f 91 mln. aan het eind van 1972 via f 150 mln. per ultimo 1973 tot een maximum van bijna f 239 mln. eind 1974; hierin komt de financiering van de bouw golf 1972/'74 naar voren. Na het rampjaar 1974 trad een regelmatige daling in van het vreemd vermogen op lange termijn, als gevolg van de omvangrijke aflossingen op dit vreemd vermogen en natuurlijk ook als gevolg van de saneringen in 1975 en 1976. Het dieptepunt in deze reeks werd bereikt in 1978 met in totaal f 108,5 mln. vreemd vermogen op lange termijn. Vervolgens tekent de jongste bouw golf zich af met een stijging van dit krediet tot naar schatting ruim f 330 mln. aan het eind van 1981. Ook in 1982 lijkt de investerings golf onverminderd door te gaan.

Dit verloop van het eigen en vreemd vermogen is nog eens weergegeven in grafiek 2.1. Duidelijk komt hierin de zgn. "zaagtandvorm", die het vreemd vermogen voor de kottervisserij als geheel aanneemt, naar voren. Deze fluktuerende vermogensbehoefte treedt nog scherper naar voren bij een afzonderlijk kottersbedrijf. Op het moment van aankoop van een schip is deze vermogensbehoefte maximaal waarna dalingen volgen in de jaren waarin afgelost wordt.

Uit tabel 2.1 en grafiek 2.1 kan nog de conclusie worden getrokken dat tijdens de huidige bouw golf naar verhouding met minder vreemd vermogen werd gefinancierd dan tijdens de investerings golf van 1972/'74. Destijds overtrof de omvang van het vreemd vermogen op lange termijn die van eigen vermogen, terwijl dit aan het eind van 1981 niet het geval was.

Grafiek 2.1 Verloop van het eigen en vreemd vermogen in de kottervisserij.
Totaalcijfers van alle bedrijven.

2.3 Het aandeel van het eigen vermogen in totaal en per bedrijf

De omvang van het eigen vermogen speelt een belangrijke rol bij de beoordeling van de continuïteitsmogelijkheden van een bedrijf. In dit verband wordt het eigen vermogen gezien als een "buffer", die de mogelijkheid geeft om tegenvallers bij de bedrijfsexploitatie op te vangen. Speciaal voor kotterbedrijven, die immers met ernstige tegenvallers te maken kunnen krijgen, is een behoorlijke omvang van het eigen vermogen belangrijk. Zoals in het voorgaande werd opgemerkt is in de afgelopen jaren in geringere mate het vreemd vermogen gefinancierd. Hierdoor is de relatieve positie van het eigen vermogen verbeterd, zoals ook blijkt uit de percentages in tabel 2.1. De verbetering komt naar voren wanneer jaren worden vergeleken die eenzelfde plaats innemen in het investeringspatroon in de kottervisserij. Zowel in 1972 als in 1979 was juist een bouw golf op gang gekomen. In laatstgenoemd jaar was het aandeel van het eigen vermogen enigszins hoger dan in 1972; vervolgens daalde de relatieve omvang van het eigen vermogen in 1980 en 1981 niet zo sterk als in 1973 en 1974 (54% en 49% tegenover 52% en 45%). Dit is enerzijds het gevolg van de geringere terugval van de bedrijfsresultaten in beide eerstgenoemde jaren en anderzijds van het feit dat de huidige bouw golf een relatief geringere omvang heeft dan die van 1972'74. Hierbij moet worden opgemerkt dat het percentage voor 1981 een nogal ruwe schatting is; het is evenwel niet te verwachten dat dit kengetal voor 1981 ver beneden de 50 zal uitkomen.

Op het eerste gezicht lijkt dit percentage nogal gunstig, vooral wanneer de investeringsactiviteiten van de afgelopen jaren in aanmerking genomen worden. Bij de beoordeling van de hoogte van het eigen vermogen moet echter ook gekeken worden naar het verloop van de bedrijfsresultaten; gezien het sterk wisselvallig

verloop hiervan in het verleden en mogelijk ernstige tegenvallers in de toekomst dienen toch behoorlijk hoge eisen gesteld te worden aan de omvang van het eigen vermogen in de kottervisserij. Deze eisen vloeien, zoals eerder werd opgemerkt, voort uit de noodzakelijke bufferfunctie van het eigen vermogen.

Het is echter niet mogelijk om algemene normen op te stellen betreffende het aandeel van het eigen vermogen. Bij het beoordelen van dit kengetal van een individueel bedrijf dient direct de ouderdom van het schip in aanmerking te worden genomen. Zo is het denkbaar dat een betrekkelijk laag aandeel van het eigen vermogen bij een bedrijf met een nieuw schip gunstiger beoordeeld moet worden dan een hoog percentage eigen vermogen bij een bedrijf met een erg oud schip. In het eerste geval kan sprake zijn van een voorstand, in het tweede geval van een achterstand in het voldoen aan de vervangingsverplichtingen. Het gaat uiteindelijk om de continuïteitsmogelijkheden van het bedrijf, die voor een belangrijk deel worden bepaald door de mogelijkheden tot de financiering van een vervangend schip. Voorts dient nog beseft te worden dat de omvang van het eigen vermogen in belangrijke mate afhankelijk is van de wijze waarop de schepen worden gewaardeerd. De bedrijfseconomische boekwaarde, die door het LEI wordt berekend, ligt aanmerkelijk boven de fiscale boekwaarde, die is gebaseerd op de aanschafprijs uit het verleden.

De totaalcijfers in tabel 2.1 hebben betrekking op een wisselend aantal bedrijven. Daarom zijn in tabel 2.2 nog eens de cijfers voor het gemiddelde kottterbedrijf vermeld.

Tabel 2.2 Eigen en vreemd vermogen, gemiddeld per kottterbedrijf

Ultimo	1972	1978	1979	1980
Eigen vermogen	f 409.500	f 699.800	f 749.000	f 698.800
Vreemd vermogen op lange termijn	f 217.900	f 245.500	f 327.800	f 508.200
Vreemd vermogen op korte termijn	f 68.300	f 70.600	f 69.500	f 95.700
Aandeel van het eigen vermogen in het totaal vermogen	58,9%	68,9%	65,3%	53,6%
Aantal bedrijven	419 1)	442	449	484

1) Excl. garnalenbedrijven

Het zal duidelijk zijn dat er rondom deze cijfers voor een doorsneekottterbedrijf een grote spreiding bestaat. Dit kan worden geïllustreerd met het gegeven dat de verhouding tussen het balanstotaal (= eigen + vreemd vermogen) van de bedrijven met een klein schip (300 pk of minder) en dat van de bedrijven met meer schepen ongeveer 1:10 is. De gemiddelde balans in tabel 2.2 komt redelijk overeen met de gemiddelde balans van een doorsnee bedrijf uit de groep 601-1100 pk. In tegenstelling tot het balanstotaal varieerde het aandeel van het eigen vermogen in dit balanstotaal aan het eind van 1980 niet erg sterk per pk groep. Het laagste percentage (45,2) vertoonde toen de groep bedrijven met één schip, waarvan het motorvermogen boven 1100 pk lag. De bovengrens van dit kengetal (62,3) gaven toen de bedrijven te zien die een klein schip in de klasse tot en met 300 pk exploiteerden.

2.4 De financiering van de nieuwbouw

In de inleiding werd gesteld dat de financiële positie van de bedrijven die een nieuw of tweedehands schip kochten ingrijpend is gewijzigd. Tabel 2.3 geeft hiervan een indruk.

Voordat het nieuwe schip in de vaart werd gebracht beschikten de "nieuwbouwers" dus naar verhouding over meer eigen vermogen dan het gemiddelde kottterbedrijf (81% tegenover bijna 69%). Bij de daling van het percentage eigen vermogen van deze groep bedrijven tot gemiddeld 45,7 aan het eind van 1980 dient de

Tabel 2.3 Ontwikkeling van de vermogenspositie van bedrijven die een nieuw schip in de vaart gebracht hebben in 1979 of 1980.
(Bedragen x f 1000) 1)

Ultimo	1978	1979	1980
Eigen vermogen	1.938	2.282	2.309
Vreemd vermogen op lange termijn	352	1.204	2.497
Vreemd vermogen op korte termijn	102	191	245
Totaal geïnvesteerd vermogen	2.392	3.677	5.051
Aandeel van het eigen vermogen in het totaal vermogen	81%	62,1%	45,7%

1) Uitgezonderd bedrijven met een nieuw schip van 300 pk of minder.

opmerking te worden gemaakt dat deze daling eigenlijk wat te groot wordt voorgesteld. Er kan nog rekening gehouden worden met de door deze bedrijven nog te ontvangen WIR-premie, die met vreemd vermogen is voorgefinancierd. Wanneer deze WIR-claims worden verdisconteerd komt het aandeel van het eigen vermogen van deze bedrijven per ultimo 1980 uit op 50% van het totaal vermogen.

Binnen de groep bedrijven met een nieuw schip bestaan nog belangrijke verschillen in de financiële positie. Zoals in het begin van dit artikel werd opgemerkt zijn de rederijen zeer sterk vertegenwoordigd onder de "nieuwbouwers". Deze bedrijven met meer dan één schip hebben in het algemeen minder krediet opgenomen dan de investeerders die één schip exploiteren. Bij deze laatste categorie bedrijven komt het eigen vermogen in de regel niet beneden de 35% van het totaal vermogen.

2.5 De aflossings- en renteverplichtingen

De cijfers betreffende het vreemd vermogen op lange termijn voor de kottervisserij als geheel bieden een uitgangspunt voor het taxeren van de aflossings- en renteverplichtingen van de kotturbedrijven gezamenlijk. Met taxaties moet in dit verband worden volstaan omdat deze gegevens per bedrijf niet in voldoende mate beschikbaar waren. Per bedrijf is de aflossingsverplichting in zekere zin op normatieve wijze vastgesteld door te veronderstellen dat het vreemd vermogen op lange termijn 10 jaar na aankoop van het schip dient te zijn afgelost. In tabel 2.4 zijn de totale aflossingen in de kottervisserij op basis van deze 10-jarige looptijd van het krediet, alsmede de totale rentelasten opgenomen. Deze bedragen zijn dan in verband gebracht met de totale kasstroom die in principe beschikbaar was voor het voldoen van de financieringslasten.

Tabel 2.4 Bruto- en netto-kasstroom voor de kottervisserij als geheel

	1980	1981
	(bedragen x f 1 mln).	
Bruto-overschot 1)	69,4	82,1
Aflossingen 2)	25,6	36,6
Betaalde rente	20,6	29,4
Netto-kasstroom	23,2	16,1

1) Netto-overschot + afschrijving + rente; voorlopig cijfer.

2) Ramingen o.b.v. een looptijd van het vreemd vermogen op lange termijn van 10 jaar en een rente van 11%.

Hoewel de netto-kasstroom in tabel 2.4 grotendeels op ramingen berust kan, gezien het niveau ervan, toch wel gesteld worden dat de kotterbedrijven in 1980 en 1981 in het algemeen aan hun financiële verplichtingen konden voldoen. Na de zeer sterke verhoging van het aflossingsniveau in 1981 (met ruim 40%) zijn deze aflossingen in 1982 opnieuw op een aanzienlijk hoger niveau gekomen, als gevolg van de investeringen in 1981.

Voor de bedrijven die in 1979 of 1980 een nieuw schip in de vaart hebben gebracht ligt de gemiddelde aflossing op het vreemd vermogen in de orde van grootte van f 200.000,- waarbij grote verschillen bestaan tussen de afzonderlijke bedrijven. Wanneer bij deze gemiddelde aflossing een jaarlijkse rentelast gevoegd wordt van tenminste f 225.000 komt men op een gemiddelde jaarlijkse financieringslast van f 425.000. (De te ontvangen WIR-premie is hierop dan al in mindering gebracht). Het gemiddelde bruto-overschot, d.w.z. het bedrag dat gemiddeld beschikbaar was ter voldoening van deze financieringslast, bedroeg over 1981 voor maatschapkotters boven 1100 pk echter f 346.000. Hieruit kan worden geconcludeerd dat de bedrijfsuitkomsten van de nieuwe kotters beduidend boven het gemiddelde moeten uitkomen om niet in liquiditeitsmoeilijkheden te geraken.

2.6 Slotopmerkingen

Het effect van het investeren op de financiële positie van kotterbedrijven komt natuurlijk het meest tot uiting in de ontwikkeling van het vreemd vermogen op lange termijn. Voor de kottervisserij als geheel is dit vreemd vermogen tijdens de huidige bouw golf ongeveer verdrievoudigd. Toch is er in de jaren 1979/'81 naar verhouding minder vreemd vermogen aangetrokken dan tijdens de vorige bouw golf in de periode 1972/'74. Als gevolg hiervan, en ook als gevolg van de niet erg ongunstige rentabiliteitsontwikkeling, was het aandeel van het eigen vermogen per ultimo 1981 hoger (49% naar schatting) dan dit percentage (45,2) aan het eind van het vergelijkbare jaar 1974.

Het lijkt er momenteel op dat de investeringsactiviteiten nog steeds doorgaan. Men kan zich hierbij afvragen welke factor deze bouw golf uiteindelijk zal afremmen: wanneer het niet de olieprijs is, wordt het dan de visstand? Het voortduren van de investeringsactiviteiten doet toch de vrees ontstaan dat de wal het schip zal moeten keren. In dat geval zal het financiële weerstandsvermogen van de bedrijven zwaar op de proef gesteld worden. Een aandeel van het eigen vermogen in het totaal vermogen van rond vijftig (per ultimo 1981) lijkt op het eerste gezicht gunstig voor een bedrijfstak met een hoog investeringsniveau. Doordat echter hoge eisen moeten worden gesteld aan de bufferfunctie van het eigen vermogen in de kottervisserij moet deze gunstige indruk toch weggenomen worden.

Veel bedrijven die in een nieuw of tweedehands schip hebben geïnvesteerd vertonen een kwetsbare financiële positie. Voor de "nieuwbouwers" bedroeg het vreemd vermogen op lange termijn aan het eind van 1980 gemiddeld per bedrijf ongeveer f 2,5 mln. Dit brengt, na aftrek van de WIR-premie, ongeveer f 425.000 per jaar aan aflossing en rente met zich mee. Het saldo dat hiervoor gemiddeld beschikbaar was in 1981 (het bruto-overschot) kwam voor kotters boven 1100 pk uit op rond f 346.000. Er kan dan ook worden gesteld dat nieuwbouw voor een modale kottervisser uit deze groep onverantwoord lijkt.